

HET SEKTENDEBAT EN DE DEFINITORISCHE PROBLEMATIEK

*Stans De Meulder*¹

SUMMARY – The debate concerning sects and cults should be conducted with the appropriate regard for objectivity and with suitable open mindedness. A number of common conceptions of sects are not only wrong, but they interfere negatively with the formation of a policy regarding the problem. Furthermore, it might be useful to stop regarding religions and religious sects as separate phenomena. The differences between both entities are not so obvious as is commonly assumed and a democratic government should – for a number of reasons – maintain an objective and unprejudiced viewpoint towards every form of religious action or movement.

Inleiding

In dit artikel wil ik een aantal deelaspecten van het debat rond sekten en staats-inmenging kritisch onderzoeken. Het onderwerp is erg breed en gecompliceerd en dat maakt het des te moeilijker om ten allen tijde een objectief overzicht te houden. Er zijn talloze manieren en invalshoeken om het fenomeen te benaderen en evenveel relevante factoren. Zo zijn geschiedenis, rechtspraak, menselijkheid, vrijheid allen belangrijke begrippen die opduiken bij een studie van sekten en de problemen die zij lijken te veroorzaken. Bovendien is het studieobject op zich al erg gevarieerd. De talloze onderlinge verschillen tussen sekten maken het moeilijk om een beeld te vormen van de problematiek als geheel. Hierdoor wordt het weinig evident om een éénduidige conclusie te vormen.

De complexiteit van het verschijnsel sekten op zich is echter niet de enige factor die een duidelijk standpunt van staatswege in de weg staat. De staat zelf ziet zich eveneens geconfronteerd met een aantal moeilijke vraagstukken bij de vorming van haar beleid. Het blijkt immers dat in de context van sekten een aantal belangrijke begrippen met elkaar in conflict komen, begrippen die zelfs de principiële fundamenteen vormen van een democratie. De godsdienstvrijheid is bijvoorbeeld een essentieel grondwettelijk recht dat met het nodige respect en omzichtigheid moet behandeld worden in dit debat. De overheid garandeert immers aan elke burger de vrijheid om zijn religie of levensbeschouwing te kiezen en daar (binnen het wettelijk kader) naar te handelen. Gezien het belang van dit concept is het nodig dat het debat, dat op zich al ingewikkeld genoeg is, gevoerd wordt op basis van de juiste premissen en argumenten.

Ik zal dan ook eerst een kritische blik werpen op een onderwerp waaraan vaak te licht voorbij wordt gegaan: de definatorische problematiek. Vele stellingen en werken over sekten lijken immers van de lezer te veronderstellen dat deze een duidelijk welomlijnd beeld heeft van de ‘archetypische’ sekte. Er zal blijken dat deze aanname kan leiden tot conclusies die wellicht niet altijd te rechtvaardigen zijn. Er bestaat immers niet zoiets

¹ Stans De Meulder is licentiate in de Wijsbegeerte (RUG).

als een ‘algemene’ sekte, sterker nog, er zijn weinig voorbeelden te vinden van het klassiek-heersend beeld van sekten. Ik zal een aantal van de knelpunten in dit verband op een rijtje zetten in de hoop een duidelijker beeld te schetsen.

Het feit dat sekten zich over het algemeen erg verscheiden gedragen of voordoen, wil echter niet zeggen dat er geen moeilijkheden kunnen ontstaan. Er zijn immers reeds vele mensen op de ene of andere manier het ‘slachtoffer’ geworden van een sekte (leden en familieleden) zodat een duidelijk beleid en de nodige opvang voorzien zouden moeten worden. Vooraleer men tot concrete oplossingen kan komen is echter een juiste inschatting van het probleem nodig.

1. Is een hernieuwing van het begrip aan de orde?

De populaire invulling van het begrip sekte is erg vaag en enggeestig. Sekten worden vaak gezien als ‘ab-normale’ groeperingen met ‘rare’ gewoonten. Begrippen als goeroe, rituelen en massazelfmoord worden al te vaak geassocieerd met het onderwerp. Ook in de media worden sekten weinig subtiel afgeschilderd. De berichtgeving is vaak negatief en lijkt zich te concentreren op de meer sensationele verhalen die bij deze bewegingen voorkomen. Zelfmoorden, financiële fraude en polygamie zijn enkele van de voorvallen die vaak aangehaald worden in verhalen rond sekten. Reportages over het onderwerp lijken al te vaak gemaakt vanuit het standpunt of vooroordeel dat sekten iets bizar en ongewoon herbergen. Men kan dus algemeen stellen dat de berichtgeving omtrent deze groepen weinig bevorderlijk is voor hun imago. Aangezien de media meestal de enige bron van informatie over het onderwerp zijn, zal de invloed van negatieve berichtgeving bepalend zijn voor de publieke opinie. Nader onderzoek leert evenwel dat het beeld dat gepropageerd wordt slechts zeer zelden opgaat en dat de moeilijkheden vaak minder ‘tastbaar’ zijn maar daarom niet minder belangrijk.

Aangezien het fenomeen een objectieve studie vraagt, is het van belang zoveel mogelijk de nefaste (want subjectieve en onjuiste) invloed van gangbare overtuigingen tegen te gaan. De moeilijkheden die bij sekten kunnen voorkomen treffen in de eerste plaats individuen en vergen daarom een optimale oplossing. Eén van de voorwaarden om het debat op een optimale manier te voeren – optimaal voor alle betrokken partijen – moet dan ook een afbakening zijn van de relevante termen die subtiel genoeg is om de onderlinge verscheidenheid van de sekten weer te geven en toch strikt genoeg om een accuraat beeld te schetsen. Bovendien verdient het standpunt van de groeperingen in kwestie ook aandacht. Geen enkele religieuze groep wordt immers graag onder een negatieve noemer geplaatst. Of de term gerechtvaardigd is of niet, het imago van deze bewegingen wordt geschaad door de pejoratieve connotaties die aan het woord ‘sekte’ vasthangen. Bovendien staat deze stigmatisering in elk geval een constructieve oplossing in de weg. Een eerste stap op weg naar een ‘eerlijk’ en open debat is dus een eventuele herziening van de gebruikte termen.

We kunnen ons dan afvragen of het wel nodig is om dermate strikt te zijn in het opstellen van een definitie. Alle betrokkenen hebben wel een min of meer intuïtief beeld van de term, dus misschien is de discussie omtrent de precieze invulling nutteloos, en kunnen we de begrippen gebruiken zonder hun betekenis in vraag te stellen? Dit is echter niet houdbaar. Het ‘intuïtieve’ beeld is, zoals reeds eerder gezegd, sterk gekleurd door de eenzijdigheid van de berichtgeving en voorlichting, zelfs bij de

deskundigen. Bij het opstellen van een beleid zullen de negatieve connotaties zeker een rol spelen, een rol die in dit geval eerder remmend zal werken. Het is immers essentieel om een dergelijk probleem te benaderen met de nodige omzichtigheid en objectiviteit. Vooroordelen en stigmatisering werken in deze gevoelige materie enkel contra-productief, dus we wensen te komen tot een zicht op de zaak dat deze remmingen vermijdt. We kunnen hierbij vertrekken vanuit verschillende invalshoeken.

Etymologisch gezien heeft het woord 'sekte' twee bijbetekenissen. Enerzijds verwijst het naar het Latijnse werkwoord *sequi*, 'volgen', anderzijds naar het werkwoord *secare* wat 'afsnijden, afscheiden' betekent. De etymologische benadering leert ons iets over de oorsprong van het begrip en is daarom wellicht geschiedkundig redelijk interessant. De term is echter door de eeuwen heen veranderd en de betekenis is dan ook nog nauwelijks 'een groep volgelingen die zich hebben afgescheiden van een religie'. Vele hedendaagse 'sekten' zijn immers op zich staande religieuze entiteiten die hoogstens beïnvloed zijn door andere religies maar die allerminst een afscheuring vormen. Bovendien dekt de term 'sekte' een lading van zodanige diversiteit dat deze definitie niet langer voldoet. Vele sekten hebben immers niets gemeen dan – precies – de term 'sekte'. Gezien ook de recente snelle ontwikkelingen en de groei van hun populariteit en verscheidenheid, lijkt het weinig vruchtbaar om uit te gaan van de historische betekenis van het woord.

Vele auteurs stellen een classificatie van de groepen voor op basis van een aantal relevante criteria of kenmerken. Voorbeelden zijn: de mate van inpalming, groepsvorming, hiërarchie, de aanwezigheid van een 'charismatische' leider en zo meer. Deze kenmerken kunnen dan dienen om een indeling te maken van de bewegingen, bijvoorbeeld op basis van het aantal criteria waaraan een groepering voldoet, of in welke mate. Deze werkwijze heeft echter een aantal nadelen. Vooreerst zijn de criteria, hoewel nuttig, nog steeds redelijk arbitrair. Zo zijn een aantal van de gangbare criteria onmiddellijk toe te passen op het leger bijvoorbeeld: desertie wordt bestraft, de rekruten worden afgezonderd van hun omgeving, ze worden onderworpen aan een sterk hiërarchische structuur en krijgen (soms) een slechte fysieke en/of geestelijke behandeling. Toch wordt het leger niet beschouwd als een schadelijke sekte.

Bovendien blijft het probleem van de vage afgrenzing: hoeveel en welke criteria volstaan om een groepering tot sekte te benoemen? Wat meer is: welke van deze schadelijke praktijken zijn een rechtstreeks gevolg van de sektarische aard van de groepering? Seksueel misbruik, om een voorbeeld te geven, komt ook voor buiten de context van religieuze bewegingen en het is dan ook de vraag of dit een geldig criterium is om groeperingen als sekten te categoriseren.

Een belangrijk en gezaghebbend werk rond deze materie – en een nuttig vertrekpunt voor het vormen van een bruikbare definitie – is het Belgisch onderzoeksrapport inzake sekten. Dit rapport, opgesteld naar aanleiding van het onderzoek door een parlementaire commissie, schetst een uitgebreid beeld van het fenomeen 'sekte' in België. Niettemin is er ook vanuit bepaalde hoek protest gerezen tegen de aanpak van de commissie. Alle groeperingen die werden vermeld in het rapport, kregen immers impliciet het label 'sekte' opgeplakt, en velen waren daar niet gelukkig mee. De commissie was zich van deze problematiek bewust. Er wordt gesteld:

"In de algemeen gangbare betekenis en in het courante taalgebruik, heeft het woord sekte een pejoratieve bijklank. Mocht de commissie die vereenvoudigde visie tot de hare maken, dan zou ze in de onmogelijkheid verkeren haar taak te vervullen want ze

zou het risico lopen levensbeschouwelijke of godsdienstige organisaties in diskrediet te brengen die, al dragen ze de kenmerken van een sekte, geen gevaar vormen voor hun leden, voor derden, voor de samenleving of voor de democratie.” (Duquesne & Willems, 1997:99)

Hieruit blijkt niet alleen dat de bespreking van de afzonderlijke groeperingen in het rapport moeilijkheden met zich meebrengt, maar bovendien dat inderdaad het gevaar bestaat dat onschuldige verenigingen ten onrechte gestigmatiseerd worden.

De onderzoekscommissie heeft deze valkuil ten dele kunnen ontlopen door het maken van een driedelig onderscheid:

1. De sekte *stricto sensu*. Dit soort bewegingen wordt omschreven als ‘een georganiseerde groep van personen die binnen een godsdienst dezelfde leer aanhangen’. De commissie gaat ervan uit dat deze groepen op zich geen gevaar vormen en a-priori niet schadelijk zijn. Zij stellen:

“In die betekenis is de ‘sekte’ op zich respectabel en is ze zonder meer een normale toepassing van de godsdienstvrijheid en de vrijheid van vereniging zoals die door onze grondrechten gewaarborgd worden.” (Dusquesne & Willems, 1997:99)

2. De schadelijke sektarische organisaties. Deze worden gedefinieerd als:

“Een groepering met een levensbeschouwelijk of godsdienstig doel die zich in haar organisatie of praktijken, overgeeft aan schadelijke, onwettige activiteiten, het individu of de samenleving schaadt of de menselijke waardigheid aantast.” (Dusquesne & Willems, 1997:100)

In deze context formuleert de commissie een aantal criteria van gevaarlijkheid, waaronder bedrieglijke wervingsmethoden, mentale manipulatie, geweld, ontvoering en zoverder.

3. De verenigingen met het oogmerk om misdrijven te plegen. Deze groepen zijn misdadige organisaties die zich een religieus karakter aanmeten als dekmantel of om gebruik te kunnen maken van eventuele juridische of fiscale voordelen.

Op het eerste zicht lijkt deze tactiek nuttig. Er worden vele foutieve aannames vermeden en de objectiviteit wordt tot op zekere hoogte behouden. Bovendien wordt een onderscheid gemaakt *binnen* de grote verzameling ‘sekten’ wat op zich al een zeer belangrijke stap is. Niettemin vallen een aantal zaken op.

Zo worden de bewegingen nog steeds benaderd als coherente en homogene groepen, maar dit beeld strookt niet altijd met de waarheid. Er kunnen immers grote verschillen binnen een religieuze beweging bestaan, vooral indien deze voldoende geografisch verspreid is. De aanpak die wordt gehanteerd in het rapport scheert alle praktijken en leden van een groep over dezelfde kam, wat tot spijtige misverstanden en onterechte beschuldigingen kan leiden. Bovendien valt op dat, ondanks de formulering van deze indeling, bij het opstellen van de lijst van ‘sekten’ geen rekening is gehouden met bovenstaande driedeligheid. Misschien is gebleken dat het hanteren van criteria in de praktijk weinig evident is?

2. Een eerste voorstel tot verfijning

Zoals hierboven gebleken is, is de afbakening van de term ‘sekten’ een moeilijk vraagstuk. De materie is complex en veelzijdig en het blijkt dat vele voorstellen tot

classificatie een aantal gebreken vertonen. Een eventuele oplossing ligt niet voor de hand, maar ik denk te hebben aangetoond dat de kwestie alleszins herzien moet worden, vooral dan omwille van de niet geringe invloed die dit kan hebben op het verdere verloop van het sekten-debat.

Ik ben in deze context van mening dat het een goede zaak zou zijn om een onderscheid te maken tussen sektarische *organisaties* en sektarische *praktijken*. Bij dit laatste kan dan een onderscheid worden gemaakt tussen schadelijke en onschadelijke praktijken, met alle mogelijke nuancerings daartussen. Dit is een belangrijk onderscheid dat de realiteit van de problematiek veel beter benadert. Het zijn immers over het algemeen niet de groeperingen zelf die vanwege hun zagezegd inherente schadelijke aard problemen veroorzaken. Het gaat veeleer om al dan niet geïsoleerde misbruiken en wanpraktijken, die dikwijls weinig of zelfs helemaal niet verbonden zijn met de religieuze achtergrond of structuur van de beweging in kwestie.

Men mag in deze context niet vergeten dat in België (en andere democratische staten) de vrijheid van religie grondwettelijk gewaarborgd wordt. Dit is een recht waar niet licht aan getild mag worden. De religieuze inhoud op zich vormt immers in de grote meerderheid van de gevallen geen rechtstreeks gevaar voor het individu of de maatschappij. De moeilijkheden doen zich eerder voor bij de praktische, alledaagse gang van zaken binnen een 'schadelijke' sekte.

Bovendien garandeert deze pragmatische aanpak dat enkel de problemen aangepakt worden, zonder de desbetreffende beweging mee te sleuren in de eerder vernoemde pejoratieve spiraal. Een bijkomend voordeel is het feit dat men de negativiteit die gepaard gaat met de term 'sekte' kan tegengaan. Men zou immers kunnen stellen dat *elke* groepering, religieus of niet en sektarisch of niet, de wetten moet respecteren. De eigenlijke wantoestanden worden daarmee losgekoppeld van de beweging in kwestie en van de verzamelnaam 'sekten' in het algemeen, hetgeen enkel maar een goede zaak kan zijn voor de groeperingen en hun leden.

3. Onderzoek naar het onderscheid tussen sekten en klassieke religies

3.1. Inleiding

Het gangbare beeld van sekten staat in sterk contrast met onze visie op gevestigde, traditionele godsdiensten. Velen hebben immers van kindsbeen af geleerd om respect op te brengen voor religieuze overtuigingen, een respect dat voor een deel wordt ingegeven door het principe van de godsdienstvrijheid. Bij het woord 'sekte' daarentegen associëren we intuïtief een gevoel van gevaar of afkeer en is bespottig nooit veraf. Het contrast in onze houding tegenover beide soorten overtuigingen wordt ook duidelijk als we het taalgebruik waarmee we beide groepen omschrijven onder de loep nemen. (Morelli, 1997) Om religies te benoemen gebruiken we heel andere begrippen en woorden dan om sekten en hun praktijken aan te duiden. Zo is men aanhanger van een sekte maar gelovige van een religie. Een religieus leider is een priester, dominee of geestelijke maar bij sekten spreekt men van een goeroe. Deze discrepantie in woordgebruik geeft niet alleen blijk van een fundamenteel verschil in visie, maar houdt dit

verschil gedurig in stand door de negatieve connotaties die haast uitsluitend voorkomen in de context van de niet-gevestigde religieuze bewegingen of 'sekten'. Dit onderscheid kan een negatieve invloed hebben op de vorming van een correct en onpartijdig staatsbeleid en moet dan ook zoveel mogelijk bestreden worden.

3.2. Ouderdom en grootte als criterium

Een eerste oorzaak van het impliciete respect dat algemeen aan gevestigde religies wordt toegekend is hun relatieve ouderdom. Godsdiensten zoals het christendom of de islam hebben een rijke geschiedenis en een belangrijk cultureel patrimonium wat hen superieur zou maken aan andere godsdienstige of religieuze groeperingen. Dit is evenwel niet helemaal gerechtvaardigd. Enkele groepen die algemeen tot de sekten worden gerekend bestaan al relatief lang en zijn allerminst een recent verschijnsel. Maar zelfs al mochten de niet-gevestigde religies een volledig recent verschijnsel zijn, dan nog kunnen gevestigde religies niet steunen op hun ouderdom als legitimatie voor hun boodschap of de juistheid van hun praktijken.

Het aantal gelovigen is al evenmin een rechtvaardige maatstaf. Er zijn bijvoorbeeld maar weinig betrouwbare statistische gegevens over het aantal gelovigen die lid zijn van niet-erkende religies. Eileen Barker, professor in religie, die al meer dan 25 jaar onderzoek verricht naar religieuze bewegingen, stelt dat het zeer moeilijk is om het aantal leden vast te stellen, omwille van drie verschillende redenen. (Eileen Barker, 1999:17) Ten eerste is er geen eenduidige definitie van lidmaatschap voorhanden. Sommige groepen houden enkel rekening met de leden die hun hele leven aan de religie wijden, anderen tellen dan weer zelfs de sympathisanten van de beweging mee. Een tweede reden is die van de zgn. *'double-counting'*. Sommige personen zijn blijkbaar lid van meerdere bewegingen. Zij zoeken waarschijnlijk de religie die hun het best ligt. Een derde en laatste reden die een duidelijk beeld van het aantal volgelingen in de weg staat is die van de *'turnover'*. Er zijn religieuze bewegingen die hun ledenaantal niet berekenen aan de hand van het huidige aantal volgelingen, maar eerder op basis van het aantal mensen dat ooit lid is geweest van de beweging.

De precieze grootte van de meeste religieuze bewegingen kan dus zeer moeilijk worden vastgesteld, of vergeleken worden met statistieken van andere bewegingen. Belangrijker in deze discussie is echter het feit dat de juiste cijfers irrelevant zijn, omdat het aantal aanhangers van een bepaald geloof niet evenredig is met de 'juistheid' of 'ernst' ervan. De eventuele waarde van een geloof kan immers niet bepaald worden op basis van het aantal volgelingen.

3.3. Schadelijkheidscriteria

Zoals gezegd is het erg belangrijk voor het debat dat de nodige objectiviteit wordt gerespecteerd. De staat moet een standpunt innemen dat probleemoplossend werkt, zonder hierbij evenwel de godsdienstvrijheid en -gelijkheid uit het oog te verliezen. In deze context is het wellicht dan ook nuttig even de schadelijkheidscriteria onder de loep te nemen. Deze criteria zijn op dit moment een belangrijk hulpmiddel bij het beoordelen van het probleem (er wordt immers bepaald welke praktijken en groeperin-

gen gevaarlijk zijn), en ze moeten dan ook op een correcte manier gehanteerd worden. De schadelijkheidscriteria bestaan onder meer uit het ronselen van leden, het rekruteren van kinderen, een breuk met de familie of omgeving, politieke infiltratie, manipulatie op om het even welke manier, enzoverder. Het loont de moeite om even, met een zo objectief mogelijke blik, deze schadelijkheidscriteria te proberen toepassen op gevestigde religies. Ik concentreer me hier voornamelijk – zonder verdere bedoelingen – op de Katholieke Kerk omdat deze in België het best gekend is. Dit verduidelijkt naar mijn mening de aangehaalde argumenten alleen maar. Vele voorbeelden die worden aangehaald zijn trouwens rechtsreeks vertaalbaar naar andere gevestigde religies.

Het ‘ronselen’ van leden is een begrip dat niet gebruikt wordt om de bekering tot de Katholieke Kerk aan te duiden. Toch lijkt er weinig tot geen verschil te bestaan tussen de methodes waarmee de Katholieke Kerk en sekten aan ledenwerving doen. De woordkeuze en de negatieve connotatie die aan het begrip ‘ronselen’ wordt gehecht bestempelt de ledenwerving van niet-gevestigde religieuze bewegingen echter onvermijdelijk met een pejoratief imago. De definitie van ‘ronselen’ – iemand op vaak listige wijze werven (Van Dale, 2001) – staat immers in sterk contrast met die van ‘bekeren’ – iemand bewegen tot een geloof of overtuiging over te gaan, (Van Dale, 2001).

Dit onderscheid is evenwel minder evident dan op het eerste zicht lijkt. Welke objectieve verschillen zijn er immers te vinden tussen het Hare Krishna lid dat met een kaal hoofd en paardenstaart in roze of oranje kledij folders en boeken over zijn geloof uitdeelt op straat, en de archetypische missionaris met het ringkapsel die in zwart habijt de bijbel verspreid onder Afrikaanse niet-christenen? Het enige verschil lijkt te liggen bij de mate van publieke gewenning. Ook de overtuigingswil of assertiviteit (die toch vaak geassocieerd wordt met sekte-aanhangers) waarmee volgelingen gezocht worden is niet echt anders. Het onderscheid ligt hier dan ook niet in de concrete manier waarop aan ledenwerving wordt gedaan, maar eerder in de terminologie die gebruikt wordt en de bijhorende houding die ertegenover wordt aangenomen. Dit heeft niet alleen – zoals gezegd – een invloed op het imago en de beeldvorming rond sekten, maar de manier waarop aan ledenwerving wordt gedaan wordt hier bovendien als schadelijkheids-criterium gebruikt. Het is daarom belangrijk erop toe te zien dat deze objectief en zonder vooroordeel worden gehanteerd.

Een vaak gehoord argument is ook het feit dat sekten hun leden zouden ‘ronselen’ op het moment dat ze psychisch zwak zijn, na het verlies van een naaste bijvoorbeeld. Dit is evenwel een normale praktijk binnenin de Katholieke Kerk, die zelfs gezien wordt als een uiting van goedhartigheid. In vele parochies gaat men na een sterfgeval bij de familie op bezoek om hen ervan te overtuigen dat ze troost en steun kunnen vinden in hun geloofsgemeenschap en in het katholieke gedachtengoed.

Een verschijnsel dat eveneens voornamelijk geassocieerd wordt met sekten of sektarische groeperingen is de breuk met de familie of met de directe omgeving. Sekteleden worden soms verplicht bij hun toetreding hun banden met hun omgeving in meer of mindere mate te doorbreken, in de meeste gevallen tegen de zin van de familie. Dit fenomeen vinden we echter eveneens terug bij de Katholieke Kerk. De toetreding tot bepaalde katholieke kloosterordes impliceert immers ook in zekere mate een breuk met de familie. Er bestaan zogenaamde slotkloosters waar de leden een strikt zwijgverbod hebben en na hun intrede alle contact met hun familie verbreken. Opnieuw speelt de lange geschiedenis en traditie van deze kloosters een rol in onze aanvaarding van deze verschijnselen en hun gevolgen. Velen beschouwen de intrede in een kloosterorde nog

steeds als een blijk van toewijding en als een fundamentele keuze. In sekten wordt de toetreding tot een gesloten groep, afgeschermd van de samenleving, eerder als 'afwijkend' of 'abnormaal' gedrag bestempeld. Bovendien wordt in deze situaties ook meestal van manipulatie of hersenspoeling gesproken, waar de beslissing in de Katholieke Kerk een 'roeping' wordt genoemd om het leven aan de christelijke god of aan contemplatie te wijden.

Politieke infiltratie is een veelzeggende illustratie van de dubbele houding die we hebben tegenover sekten enerzijds en godsdiensten anderzijds. Het is zeer begrijpelijk dat men ter bescherming van de scheiding tussen staat en religie op zijn hoede is voor de infiltratie van religieuze groepen in de politiek of in overheidsinstanties, zoals de politie. De Katholieke Kerk is echter zeer duidelijk vertegenwoordigd in alle lagen van de politieke machten en overheidsinstellingen. De CD&V is immers nog steeds (zelfs na de omdoping en bijhorende vernieuwing) een christelijk (katholiek?) getinte politieke partij. Men kan hier wellicht niet spreken van kwaadwillige 'infiltratie', hetgeen bedoeld wordt in het schadelijkheids criterium, maar men kan de invloed van het christelijke gedachtegoed binnen de politiek niet ontkennen. Hier blijkt dan ook weer dat zelfs met redelijk objectieve hulpmiddelen zoals schadelijkheids criteria de problemen niet snel opgelost kunnen worden. De katholieke waarden vormen nog steeds een belangrijk onderdeel van het algemeen moreel stelsel in België. Vele burgers zijn katholiek en wensen dan wellicht ook dat hun visie vertolkt wordt in het staatsbeleid. Men kan – binnen een democratie – de invloed van religie op politiek dus wellicht nooit volledig uitschakelen. Zo wordt de Katholieke Kerk vaak als actieve gesprekspartner betrokken bij een aantal ethisch-politieke discussies, maar zelfs als men de relatieve grootte en populariteit van het katholiek geloof in België als legitimatie gebruikt kan men zich afvragen waarom de grens wordt getrokken in het voordeel van de Katholieke Kerk en ten nadele van andere religies, al dan niet 'gevestigd'.

Een ander belangrijk punt is de zogenaamde 'hersenspoeling'. Dit is een begrip dat men bij de opkomst van de nieuwe religies introduceerde om een verklaring te geven waarom mensen lid werden van een sekte. Het zou een fenomeen zijn waarbij de sekte theorieën opdringt aan een toekomstig lid, buiten zijn of haar wil en medeweten om. De hersenen worden als het ware leeggemaakt en het nieuwe gedachtegoed wordt vervolgens ingeprent. Deze theorie van hersenspoeling of '*brainwashing*' heeft men al een hele tijd verlaten, en is vervangen door het meer genuanceerde concept 'manipulatie'. Sekten zouden mensen manipuleren die om een of andere reden psychisch zwak zijn. Dit lijkt een logische verklaring voor het feit dat sommige mensen die zich aansluiten bij een religieuze groep hun leven overhoop gooien, breken met hun familie, hun werk opgeven of bizarre kleren dragen, kortom plotseling van de gangbare norm afwijken. Zonder een oordeel te vellen over de eventuele schadelijkheid van deze praktijken kan men aanvoeren dat de Katholieke Kerk door de jaren heen zeer succesvol is geweest in de 'manipulatieve technieken' die men aan sekten toeschrijft. Het christelijke gedachtegoed zit vervlochten in onze cultuur. De doodzonde, hemel en hel, de dag des oordeels: al deze begrippen maken deel uit van onze cultuur doordat ze lange tijd zijn verkondigd door de Katholieke Kerk.

Er wordt eveneens vaak gealludeerd op de afgeslotenheid en geheimdoenerij van de niet-gevestigde religieuze bewegingen. Zo maakt de heer de Vroom, commissaris-generaal van de gerechtelijke politie, in het onderzoeksrapport de volgende opmerking: "*Het lidmaatschap van een sekte is exclusiever en geslotener dan het belijden van een*

godsdienst.²² Dit is evenwel geen geldig criterium bij de beoordeling van religieuze groeperingen en hun handelingen.

Ten eerste zijn de eventuele exclusiviteit en geslotenheid van een groep geen redenen om onwettelijke of antidemocratische gedragingen te veronderstellen. Bovendien zou men dan elke gesloten groep moeten betrekken bij een parlementair onderzoek, wat ook niet gebeurd is. De vrijmetslaarsbeweging, om een voorbeeld te geven, is eveneens een zeer exclusieve en gesloten groep, die evenwel niet als sektarisch wordt bestempeld.

Men kan zich bovendien afvragen of deze geslotenheid niet eerder kunstmatig is, in tegenstelling tot het gangbare idee dat sektarische groepen deze afzondering gebruiken voor ledenbinding. Is deze exclusiviteit niet begrijpelijk, gezien het onbegrip en de intolerantie tegenover deze groepen van de maatschappij? Door de vooroordelen die er bestaan omtrent sekten zijn die groepen dikwijls genoodzaakt zich te beroepen op een zekere geslotenheid, al was het maar om de privacy van hun leden te beschermen. Wanneer een persoon zich aansluit bij een satanische vereniging bijvoorbeeld, kan het nadelig zijn dat dit openbaar wordt gemaakt. Hij zou dan bespot kunnen worden door zijn naaste omgeving of zijn baan verliezen.

Men mag de invloed van de media in deze evenmin onderschatten. Het is inderdaad nog maar de vraag of sektarische groeperingen daadwerkelijk zo gesloten zijn als ze worden beschouwd, en of het gebrek aan constructieve media-aandacht niet eveneens een rol speelt in de beeldvorming omtrent hun openheid.

Zelfs wanneer de staat enkel die religieuze groeperingen zou onderzoeken die de democratische principes of wetten niet respecteren, kan bijvoorbeeld de Katholieke Kerk niet onvermeld blijven. In het sekterapport wordt expliciet gesteld dat het onderzoek wordt uitgevoerd juist om onwettige praktijken in religieuze groeperingen te onderzoeken. Van de Katholieke Kerk wordt geen melding gemaakt. Nochtans overtreedt ze bijvoorbeeld nog steeds de antidiscriminatiewet door de weigering van vrouwelijke kandidaat-priesters of door in sommige parochies geen meisjes te aanvaarden als misdienaar. Ook binnen de islam zijn er onwettige praktijken en van deze religie wordt evenmin melding gemaakt. Zo zijn rituele slachtingen verboden wanneer ze worden uitgevoerd door een onbevoegde, moeten ze bovendien in specifieke, daarvoor ingerichte gebouwen worden uitgevoerd en moet de slachting onder verdooving van het dier gebeuren. Toch zijn er nog steeds veel islamitische gezinnen die deze slachtingen thuis uitvoeren, ook al overtreden ze hier op drie verschillende manieren de wet. Een schadelijke praktijk die eveneens vaak met sekten wordt verbonden is het seksueel misbruik. Opnieuw zonder een oordeel te vellen over de omvang van dit fenomeen, dien ik erop te wijzen dat dezelfde voorvallen bij de Katholieke Kerk zijn vastgesteld. Het blijkt dus dat de schadelijkheidscriteria weliswaar een objectieve beoordelingsmethode kunnen vormen maar dat zij niettemin met de nodige omzichtigheid en objectiviteit moeten worden gehanteerd.

²² Belgisch onderzoeksrapport, pag. 97.

3.4. Inhoudelijke verschillen tussen sekten en gevestigde religies

De inhoudelijke boodschap en het ideeëngoed dat door de meeste sekten wordt verspreid wordt algemeen afgedaan als irrationele onzin. Zo geloven de Raëliënen in buitenaardse wezens en houden ze zelfs collectes om landingsbanen te bouwen voor de ufo's die hen zouden komen redden. De voorbeelden van onwetenschappelijke geloofspunten van religieuze bewegingen zijn legio, terwijl de boodschap van een gevestigde godsdienst als de Katholieke Kerk behandeld wordt met respect en soms zelfs ontzag. Wanneer we echter de geloofsovertuigingen die de Katholieke Kerk predikt even onder de loep nemen is het duidelijk dat dit onderscheid geen stand houdt.

De Katholieke Kerk gelooft in de heropstanding van de doden en de zwangerschap van een maagd. Mirakels, zoals water dat wijn wordt en een zee die zich splitst zijn ook legio. Deze mirakels of wonderen worden ook vandaag nog erkend door de Katholieke Kerk³. Een persoon die in buitenaardse wezens gelooft lijkt in deze context niet minder rationeel dan een persoon die in die Katholieke boodschap gelooft. Anne Morelli stelt in haar boekje *Open brief aan de sekte van de sektetegenstanders*: “Bij religies die dicht bij ons staan, zien we het irrationele niet, omdat we eraan gewend zijn. Alle geloofsovertuigingen zijn per definitie irrationeel, maar wat we altijd hebben gekend, beschouwen we als ernstig en ‘normaal’ en wat we vandaag ontdekken, als dwaas en ‘abnormaal’.” (Morelli A., 1997:88)

Wij zien dit onderscheid in de publieke houding tegenover de ‘rationaliteit’ van geloofsinhouden van gevestigde godsdiensten en sekten terugkeren in het taalgebruik. Inderdaad, waar men spreekt van ‘geloof’ in een religie gaat het bij sekten slechts om een ‘overtuiging’. Het woord ‘geloof’ met betrekking tot een gevestigde religie veronderstelt een solide, oprecht en onderbouwd gedachtegoed terwijl een ‘overtuiging’ in de context van sekten eerder als relatief en hypothetisch wordt gezien. Dit verschil zien we niet alleen terugkeren bij onze houding tegenover de kracht en het enthousiasme waarmee een lid van een religie of sekte zijn gedachtegoed aanhangt, maar zelfs in onze visie op de waarheid van de verkondigde boodschap zelf.

4. Conclusie

De kwestie rond sekten en staatsinmenging is een erg complex sociaal-maatschappelijk vraagstuk. Daarom is het essentieel om vanaf het begin op de optimale manier alle aspecten van de situatie te bekijken. Sekten zijn geen marginaal fenomeen. Sekten zijn geen recent verschijnsel. Sekten hebben over het algemeen geen rechtstreekse destabiliserende invloed op de maatschappij. In de grote meerderheid van de gevallen gaat het om religieuze bewegingen die niet aan de gangbare bekende normen voldoen.

³ Een voorbeeld hiervan is het recente geval van Jean-Pierre Bely, die miraculeus genas van de ziekte multiple sclerose in Lourdes. Dit zogenaamde mirakel werd officieel erkend door de Katholieke Kerk. Hierover schreef Claude Dagens, bisschop van Angulema: “*In the name of the Church, I publicly recognize the authentic character of the cure that Mr. Jean-Pierre Nely received in Lourdes on October 9, 1987. This immediate and complete cure is a personal gift of God to this person and an effective sign of Christ the Savior through the intercession of Our Lady of Lourdes.*” Zie: *New Miracle Verified at Lourdes Grotto* (1999).

Dit wil evenwel niet zeggen dat het een non-probleem is. Er worden wel degelijk individuen (en soms groepen mensen) slachtoffer van wanpraktijken binnen een sekte. Precies daarom is het essentieel dat het overheidsbeleid inzake sekten gestoeld is op een weldoordacht, objectief correct beeld van de situatie. Niettemin is zelfs bij het opstellen van het onderzoeksrapport gebleken dat een correcte benadering van het probleem allesbehalve evident is.

Het standpunt dat de staat inneemt tegenover sekten moet dan ook terdege rekening houden met alle deelaspecten van het debat. De overheid moet trachten een gulden middenweg te vinden tussen een aantal belangrijke waarden die in dit geval met elkaar in botsing komen. De staat garandeert immers religieuze vrijheid maar engageert zich ook in de bescherming van haar burgers. Zij zou in het beste geval een objectieve, niet-discriminerende houding moeten aannemen tegenover elke religieuze beweging maar mag hierbij de 'vox populi' en de gangbare maatschappelijke waarden niet uit het oog verliezen.

Ik pleit daarom dan ook voor een debat dat meer rekening houdt met de sociaal-maatschappelijke realiteit van het probleem. De sektenproblematiek gaat om een aantal gevallen van misbruik door voornamelijk religieuze verenigingen, en zou daartoe ook beperkt moeten blijven. Op die manier kan de overheid een objectieve aanpak van het probleem garanderen zonder de eigen fundamentele waarden naast zich neer te leggen.

Literatuur

DUSQUESNE, A. & WILLEMS, L. (1997), *Parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving en voor het individu, inzonderheid voor de minderjarigen*, Belgische kamer van volksvertegenwoordigers.

MORELLI, A. (1997), *Open brief aan de Sekte van de Sektetegenstanders*, EPO, Berchem.